

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

Pannon Egyetem, Veszprém

Bölcsészettudományi Kar
Germanisztikai Intézet
8201 VESZPRÉM, Pf. 158, Fűredi u. 2.
Tel./fax: 88/624-791, 624-792

DR. SZENCZI ÁRPÁD

A NAGYKÖRÖSI TANÍTÓKÉPZÉS SZELLEMISSÉGÉNEK TÖRTÉNETI REKONSTRUKCIÓJA

**PANNON EGYETEM INTERDISZCIPLINÁRIS DOKTORI ISKOLA:
BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYOK (NYELVTUDOMÁNY) ÉS
TÁRSADALOMTUDOMÁNYOK (NEVELÉSTUDOMÁNY)**

**“A PEDAGÓGUSKÉPZÉS PEDAGÓGIÁJA”
DOKTORI ALPROGRAM
PROGRAMVEZETŐ: DR. ZSOLNAI JÓZSEF PROFESSOR EMERITUS**

Veszprém

2007

I. A KUTATÁSI TÉMA FOLYTATÁSÁNAK FŐBB MOTÍVUMAI, TOVÁBBI PROBLÉMAFELVETÉSEK, VIZSGÁLÓDÁSI TERÜLETEK

1. A nagykőrösi tanítóképzés elmúlt 15 évének történései, előzmények, a témakörben korábban megírt dolgozat konklúzióinak ellenőrzése, megvalósulásuk értékelése

Az 1950-es évek végéig működő középfokú tanítóképzők nevelési rendszerének történeti kutatását még 1991 tavaszán választottam. Az indoklásban egy hétköznapi érvet hoztam fel, mely szerint a nagykőrösi tanítóképzés 33 éves kényszerű szünet után, a jogelőd alapításának (1839) 150. évfordulója után indulhatott újra. A tanító - hitoktató képzés 1990. október 06-án, a Jászberényi Tanítóképző szakmai irányításával kezdődött meg.

Az újraindulás szakmai indokai (református szellemiség; személyközpontúság, társas-lelkületi közösségformálás) akkor még csupán hipotéziseken alapultak. Az akkori saját kutatási célomban a következőket fogalmaztam meg: „Az újrainduló intézmény önálló működéséhez elengedhetetlen feltétel a történelmi múlt feltárása, a hasonló létszámú (profilú) képzők nevelési rendszerének vizsgálata, az elméleti és gyakorlati képzésük összehasonlítása, a tanulságok felhasználása”. (1990)

A téma kifejtése során, az 1994-ben írt disszertációmban a következő kérdéskörökre irányítottam gondolataimat:

1. Miért alakulhatott újra egy „elfelejtett” képzési modell?
Milyen szellemiségben folytatható felsőfokon a hajdani középfokú tanítóképzés?
2. Milyen hatása lehet egy emberi lelki szükségletekből kiinduló, protestáns eszméket valló intézménynek a pedagógushivatásra?
3. Hogyan lehet motiválni a mai fiatalokat, hogy kisebb települések (falvak, tanyák) tanítószükséglete megoldható legyen?
4. Szakmai elképzeléseink segítik-e a pedagógusokat az érték- és személyiség centrikus nevelési programok alapozásában?
5. A mai protestáns iskola tudja-e majd biztosítani a demokratikus légkört, szellemiséget?
6. Milyen gyakorlati szintér áll majd a tanítójelöltek rendelkezésére? Mennyire életszerű? Milyen lesz a minősége?

A felvetett problémakörök korábbi megválaszolása során több középfokú intézmény nevelési rendszerét is megvizsgáltam. Sok közös vonást fedeztem fel a debreceni a székelyudvarhelyi, a sárospataki, a pápai és a nagykőrösi tanítóképzők arculatában. A kis létszámú szervezeti rendszerük mellett a közösségi jellemzőik is hasonlóak voltak.

Az előző doktori disszertációm megvédése óta eltelt több mint egy évtized. Talán érdemes egy újabb munkában átgondolni a kezdeti hipotéziseket, és újra értelmezni a korábbi előzményeket és az elmúlt 15 év alatti történéseket.

A 1990-es évek elejétől személyes tapasztalat útján is igyekeztem betekintést nyerni más országok pedagógiai gyakorlatába. Hollandiában négy tanítóképző pedagógiai rendszerét tanulmányoztam. Kapcsolatom azóta is folyamatos a holland tanítóképzőkkel. Örülök, hogy német, osztrák kapcsolataim is létrejöttek. 2005 novemberében pedig az angliai Durham-i Egyetem Campusán is tanulmányozhattam a pedagógusképzést.

Tanulságosnak bizonyult a határon túli magyar nyelvű tanítóképzés is. Ennek egyik gyümölcse a marosvásárhelyi magyar nyelvű felsőfokú tanítóképzés, amely 1992 óta intézményünk székhelyen kívüli képzéseként működik. Az intézmény hallgatói Nagykovácsoson vizsgáznak minden évben. Több száz hallgatót bocsátottunk ki, akik mindannyian Erdélyben maradtak, zömében kisebb falvakban töltik be hivatásukat tanítóként, hitoktatóként és kántorként.

A továbbiakban arra keresek igazolást, hogy az elmúlt 15 év történései mennyiben segítettek megtalálni a korábbi képzés szellemiségének ma is érvényesülő „rejtett” tantervét?

Dolgozatom fejezeteiben arra is szeretnék választ találni, hogy egy-egy elméleti kérdés pedagógikumi vonatkozása hogyan kapcsolódhat ehhez az íráshoz. Például: Miért nincs pedagógiai gyakorlat neveléstudomány nélkül? Milyen rendszerezéstani feladataink vannak és lesznek a pedagógia világában? Vagy ahogyan Zsolnai József fogalmaz: Mi baj van a pedagógiával? Hogyan illeszthető a pedagógikum a tudomány egészébe? Miért „közvetítőművészet” a pedagógiai gyakorlat? Miért érdemes rehabilitálni Karácsony Sándor, Imre Sándor, Weszely Ödön, Pauler Ákos és más hasonló gondolkodású személyiségek szellemiségét, a Nagykovácsoson alkotott Juhász Béla, Váczy Ferenc és tanártársaik pedagógiai gyakorlatát?

2. A nagykőrösi tanítóképzés I. világháború utáni szellemiségének feltárása, rendszerbe foglalása

Amint az előző gondolataimban is rögzítettem, nagy lehetőséget látok a pedagógusképzés területén a személyiség- és értékközpontú képzés kiterjesztésében. A 17. éve működő intézményünk bizonyíthatja, lehetséges egy kissé feledésbe merült modellt is eredményesen működtetni. Természetesen nem elszigetelten, hanem mindig követve a társadalmi kihívásokat, megkeresve a tudományosan igazolható alapokat.

Az előző doktori értekezésemben adós maradtam az I. világháború utáni középfokú tanítóképzési rendszer bemutatásával. Jelen munkámban a képző Évkönyvei, Értesítői, levéltári anyagok alapján és a korszakban működő tanárok, a Nagykőrösön végzett hajdani diákok fennmaradt emlékei, személyes visszaemlékezései, írásai segítségével szeretnék erről a korszakról képet festeni. Ez irányú vizsgálódásaim során a problémaorientáltság, és a gyakorlatiasság mellett kellő filozófiai pedagógia háttérrel is szeretnék a kérdésekhez viszonyulni. Kutatásom menete során Zsolnai József nyomán a pedagógiát alkotó tényezőket, mint „valóságselemek együttállását” is igyekszem szem előtt tartani. A magyar neveléstörténetből idézett gondolkodók (Karácsony Sándor, Imre Sándor) szintén erre készítetnek. Különösen is nagy hangsúlyt kívánok fektetni az értékvilágra, a teleologikumra, a társadalmi viszonyulásokra, a természetes időre és térre, a kultúrára, a metafizikum (abszolútum) világára, amit ők képviseltek. Erre különösen is feljogosít az tény, hogy a korabeli dokumentumok alapján, Imre Sándornak meghatározó szerepe volt a nagykőrösi képző mindennapi történéseiben. Karácsony Sándor pedig a korabeli református ifjúságot, így a nagykőrösit is, a keresztyén ifjúsági szervezetekben végzett munkája során szellemileg irányította.

3. A nagykőrösi tanítóképzés múltbéli és mai szellemiségének kapcsolódási lehetőségei, programalkotás, arculatformálás

Ennek a problémafelvetésnek a kifejtése során több fejezetben is segítségemre lesz Karácsony Sándor filozófiájának jó néhány tézise, amelyeket pedagógiai, irodalmi művei alapján igyekszem szintetizálni. A tanítói személyiség szempontjából azonban nem egyszerű a képlet. Azt feltételezzük, hogy a XXI. század elején is nyugodtan nevelhetjük hallgatóinkat magyar tanítónak, hiszen működési területek: az anyanyelven megszólaló kultúra tartománya. Ezzel a megállapítással viszont egy kényes kompetencia területre

kerülünk. Ma nem egyértelmű a nacionalizmus fogalma, a nemzeti-lokális érzület értékelése, a társas-lelkületi kötöttségek szentsége.

Bonyolítja a kutatási szituációt, hogy Imre Sándor nevelési eszménye indirekt módon ma is hat a nagykőrösi képzésre. Ő azt állítja, hogy a hétköznapi neveltségen túl létezik egy transzcendentális kultúra is. Kérdéses, hogy a mai ember hogyan éli ezt meg? Sőt a magyarok jelentős része európainak vallja magát. Nem feladatunk behatárolni ki az európai, de az egyértelmű, hogy az emberi lelkületekre vetítve a dolgot, biztosan, hogy nem csak a földrajzi egység miatt európaiak az európaiak, hanem a kultúra sajátosságaiban is találtunk közös többszöröst, pl. a keresztén/keresztyén hitvallást. A keresztyén ideológia sok esetben az „idealizmus” nemzeteket átfogó nézetrendszere.

Dolgozatom ide vonatkozó fejezeteiben arra is szeretnék választ találni, mi is ennek az ideológiának a gyakorlati problémája? Ahhoz, hogy a tanító gyakorolni tudja az új ideológia tanait, elméleti felkészültségre is szükség van. Meg kell ismerni a makro kultúrák sokféleségét.

Zsolnai József a hatékony nevelés, az eredményes iskola alappilléreinek az eredményes nevelést, a gyermeki személyiség alapos ismeretét, és a kompetens pedagógus személyiséget tekinti. (Zsolnai, 2006.)

Napjaink elméleti és gyakorlati pedagógiájában is egyre elterjedtebb kifejezés a „kompetens”. Nagy kérdés: ki, mire kompetens és mitől lesz az? (Nagy József, 2000) A sokat említett új pedagógus képesítési követelmények és képzési programok szeretnék jól meghatározni az adott terület pedagógusának kompetencia elemeit. Több szerző összegyűjtötte ezeket a jegyeket. Szintetizálva a sokféle személyiségelemet, az a feltételezésem, hogy nagyobb rendszert alkotva juthatunk el egy gyakorlatiasabb válaszhoz.

4. A pedagógusképzés tartalmi, szellemi megújításának értelmezése, napjaink főbb törekvéseinek bemutatása

A pedagógusképzés tartalmi megújításán ma Magyarországon több szakmai műhely is dolgozik. A tanítóképzés területén a 90-es években a 4, illetve az 5 éves modell kidolgozásával találkozhattunk. Az óvó-és tanítóképzők szakmai kollégiuma az Eötvös Lóránd Tudományegyetem koordinálásával, egy konzorcium létrehozásával dolgozott az új típusú BA és MA szintű pedagógusképzés 2006 szeptemberében induló programján. Megtiszteltetés számomra, hogy a Károli egyetemet én képviselhettem ebben a munkában

és a Konzorcium több terület kidolgozásában számított rám. 2006-tól pedig lehetőségem adódott a Pannon Egyetem Pápai Kutatóműhelyének munkájába is betekinteni. Ez a munka is készítetett arra, hogy összegezzem saját intézményünk másfél évtizedes tevékenységét, a képzés 35 éves szünetelése következtében hiányzó összefüggések feltárását, tovább élő szellemiség rekonstrukcióját, hiszen transzfer hatással lehet a hasonló rendszerű intézményekre, a tanító alapvető kompetenciáira.

E kényes kérdések után újra visszatérek a tanító alapvető kompetenciatartományához, tehát milyen értékek, kultúraelemek, normák alapján neveljen a hivatott szakember? Milyen tartalmú elemek adják biztonságérzetét a nevelés során? Úgy gondolom, az nem lehet vita tárgya, hogy a tanítónak is vannak lelki-antropológiai szükségletei. Ehrenhard Skiera lelki szükségletrendszere a pedagógus mentális kompetenciarendszerére is választ adhat. (E. Skiera 1994.) A hét lelki szükséglet, hét pedagógusi kompetenciahalmazt indukál. Érdemes ezeket megnevezni, állást is foglalni, hogy a tanítói kompetencia milyen elemeire ismerhetünk rá. Dolgozatom során többször vissza fogok térni erre, de különösen P. Petersen és Karácsony Sándor közös alapozású pedagógiai rendszerének elemzése során.

II. A KUTATÁS MÓDSZEREI, A FELTÁRT EREDMÉNYEK RENDSZEREZÉSÉNEK ELVEI

Dolgozatom során a pedagógia tudományos sajátosságainak megfelelően igyekszem a filozófiai, a társadalomontológiai, az axiológiai-kulturológiai, az etikai, az esztétikai és a transzcendentológiai alaptanok kutatási követelményeinek eleget tenni. Az episztomológiai megközelítések során a filozófiai alaptanok közül az ontológiai, tradíciótani, mitológiai kérdésekre is szeretnék kitérni. Mivel a pedagógia komplex, preszcientifikus szinten lévő, multidiszciplína, így a tudáskörnyezetével is szükségszerű foglalkozni, ezért a pedagógiai prudentia bővítése érdekében az alaptanok mellett a határdiszciplinák területére, többek között az etikai, a transzcendentális alaptanok mellett, pl. kredontológiai, metafizikai szemléletmódok, metszetek mentén is szeretnék megállapításokat tenni. Jelenlegi kutatásom fő célja olyan összefüggések, törvényszerűségek feltárása, amelyek igazolják, hogy a jelenlegi nagykörösi tanítóképzés 35 éves kényszerszünetelés után is képes volt átmenteni az 1957-ben megszakított szellemiségét, tradícióit. Ebből következik, hogy tudománytani szempontból eltérhet a többi hasonló képző egyes rendszerelemeitől. Lényegesen többet

kíván foglalkozni a tradícióttal, a teológiai antropológiával, a keresztyén axiológiával és kulturológiával, a pedagógiai kredontológiával és a katechetikával.

Így a pedagógiai jelenségeket komplex formában szükséges áttekinteni. A valóság ilyen értelemben valószínű különféle konstrukciók formájában is megjelenik, sőt interaktív hermeneutikai értelmezések is előfordulnak. Megállapításaim a szellemtudományos jelleg miatt néha normatív jellegűvé válnak, de szeretném a Max Weber-i értelemben vett oksági viszonyokat is feltárni. A pedagógus tehát a társadalom egészében cselekszik. Cselekedeteit átszövik az "egész" hatásai. Zsolnai József megfogalmazása szerint a pedagógia, így a pedagógusképzés valójában beszűrődő világok: a metafizikum, az esztétikum, az axiológium, a politikum, a szociológium, az antropológium és a patológikum (!) világi, amelyek lényegében is meghatározzák a pedagógiai cselekvést, kikényszerítve a pedagógus hiteles-hiteltelen érték-duálját. Pl. Váczy Ferenc, Juhász Béla, Seri András, Nánási Miklós pedagógiai hitvallásának feltárására ezért kerül sor.

Felvetett hipotéziseim során olyan problémagócokat szeretnék feltárni, amelyek rámutatnak arra, hogy hogyan lehet a pedagógusképzésnek elősegíteni a pedagógiai "hitelesség" értékének tökéletesedését. A nagykorösi képzési rendszer szellemisége olyan „egész” törekvéseket mutat, amelyek hitelesek. A rekonstruálás során levéltári dokumentumokra, intézményi értesítőkre, évkönyvekre, még élő tanárok, öregdiákok személyes visszaemlékezéseire és az elmúlt évtizedben végzett és a mai Nagykorösön tanuló diákok vallomásaira szeretnék támaszkodni. Konkrét módszerválasztásaim: a dokumentumelemzés, hermeneutikai értelmezés, adatok feltárása, elemzése, interjú és kérdőíves felmérés, adat és tényelemzés. A szellemiség feltárását segítő módszereket illetően támaszkodom külső mérési eredményekre. Például intézményünket érintő országos reprezentatív: FELVI-2006 felmérésekre, az intézményünk által végzett hallgatói elégedettségi és pályakövető vizsgálatokra, a közös külföldi és hazai kutatásaink eredményeire. (MATRA-projekt, OM, KOMA kutatásaink) és a hallgatóimmal közösen végzett TDK-munkáink empirikus vizsgálataira.

III. VÁLASZOK A DOLGOZAT CÉLKITŰZÉSÉRE, A FELVETETT PROBLÉMÁK, HIPOTÉZISEK ÚJABB ÖSSZEFÜGGÉSEI

1. Az elmúlt 15 év történéseinek, kutatási eredményeinek értékelése, az előző dolgozat konklúzióinak ellenőrzése

Dolgozatom pragmatikus célkitűzése: a témakörben ez idáig megírt munkáim összegzése volt. A szintézis konkrétságát a munka elején még nehezen tudtam prognosztizálni, azonban a végére egyértelműen körvonalazódott számomra egy olyan kohéziós erő, amely a csaknem két évtizedes részbizonyításokat összetartja. Ez pedig nem más, mint a nagykőrösi tanítóképzés szellemiségének rekonstruálhatósága. Előző dolgozatomban, csak részben adtam választ egy feledőbe menő képzési rendszer összetevőiről, mert csupán művelődéstörténeti aspektusból vizsgáltam a nagykőrösi képző újraindulásának körülményeit.

Azt a szintetizáló erőt még akkor nem tudtam érzékeltetni, amely a történelmi küldetésen felül is „életben tartotta” ennek az intézménynek a szellemiségét. Pauler Ákos fenomenológiai gondolkodása döbbsített rá arra az előfeltevésre, hogy egyes problémák elveszíthetik eredeti sajátosságaikat, majd belesimulnak egy nagyobb rendszerbe, de amennyiben újra lehetőség nyílik az eredeti – most már másnak tűnő makro rendszerem – strukturális működésére, akkor visszaalakulhatnak. Kozma Tamás kutatásai alapján az iskola elsősorban „szervezet”, azonban Karácsony Sándor és Imre Sándor rendszerében a mai napig „közösség” is. Mind a két iskolai struktúra problematikáját a nevelés magában hordozza. Jelenleg is próbálunk osztályközösségről elmélkedni, iskolai csoportok közösségi funkciójáról is beszélni a szubsztancia értelme alapján. Kérdés marad azonban, miként áll fenn ez a dolog? A hyparchológia szerint a pedagógiai gyakorlat különböző rendszerszinteken valósulhat meg. Zsolnai József a látható szervezeti elemek mellett rejtett funkciókat: küldetés, misszió, szükséglet kielégítések is megjelöl az iskola világában.

Már előző munkáimban is érzékeltettem, hogy a kis létszámú középfokú tanítóképzők közösségi működése érzületi, társas lelkületi alapon valósult meg. Az egyházi képzőké ezen belül úgynevezett „gyülekezeti közösség” formát öltött.

Ez a spirituális szerveződés az egzisztenciális szerveződés mellett transzcendentális lelkületi viszonyulásokat is működtetett. Imre Sándor és Karácsony Sándor pedagógiai rendszerének elemzése során sikerült ezeket a viszonyulásokat az intézmény pedagógiai

gyakorlatában is feltérképeznem. Nánási Miklós a képző egykori igazgatója is rámutatott már 1964-ben, a képzés 7 éves fizikális nem-létezésének relációjában, a „postexistenciális” létre. Ez a lét nemcsak az „öregdiákok” emlékeiben, de mai hallgatókban is regenerálódik, amennyiben a szervezeti valóságon túl a „rejtett tanterv” elemei is működésbe jönnek.

Külföldi tanulmányaim is megerősítettek abban, hogy a keresztyén szellemiségű nevelés tovább élhet. Romániában és Szlovákiában tapasztalt viszonyok (oktatófilmet is készítettem erről) között a kisebbségi lét megőrizte a kommunizmus alatt is az eredeti identitásból fakadó szellemiségét.

Hollandiában pedig a Gouda-i protestáns tanítóképzőben és a Jena-planos gyakorlóiskolákban értettem meg a szervezet, a közösség és a szellemiség összefüggés-rendszerét (videofelvételek is tanúsítják ezeket). Pl. a goudai énekkar bemutatkozása, próbái alkalmával a nagykőrösi énekkar 1945-ben végzett tagjainak élményszerű beszámolóit villantak fel bennem.

Mindezek a kutatási eredmények megerősítették a korábbi feltevéseket, a prudentia törvényszerűségeivel gazdagították azokat.

2. A nagykőrösi képzés I. világháború utáni szellemiségének rendszerbe foglalása

Dolgozatom másik célja volt a nagykőrösi képzés I. világháború utáni szellemiségének rendszerbe foglalása. A rendszer elemei, szakaszai a korabeli dokumentumok és a szóbeli, írásbeli visszaemlékezések során világosan körvonalazódtak számomra. Az 1914-től napjainkig tartó korszak – kutatásaim alapján – öt nagyobb történeti, szellemiségi egységre tagolódik:

- a) Az I. világháború kitörésétől Trianonig, a dualizmus szellemiségének érvényesülésének kiteljesedéséig és bukásáig (1914-1920)
- b) Trianontól a II. világháború kitöréséig, a nemzetnevelés, az érzületi, társas-lelkületi együttműködés, viszonyulás szellemiségének érvényesüléséig (1921-1939)
- c) A II. világháború időszakára, az akaratnevelés, a küzdelem és a nemzeti lét időszakára (1940-1945-ig)
- d) A II. világháborút követő, demokratikus szellemiségű restaurációs kísérletek idejére (1946-1948-ig)

- e) Az oktatásügy totális államosításától a képző bezárásáig tartó szakaszra, az állami, politikai centralizmus, az ateizmus időszakára (1949-1957-ig).

Az öt szakasz a történések során jól elkülöníthető, azonban a nagykőrösi képző szellemisége kredontológiai, axiológiai szempontból, a Váczy-korszakban egységesnek tekinthető. A különböző típusú és irányultságú, metodikájú kutatásaim arra döbbsentettek rá, hogy a vizsgált 43 esztendő szellemisége pedagógiai szempontból is szinte teljesen egységes, egy korszakot jelent, amelyet elnevezhetjük: Váczy-korszaknak. Ennek okait a következőkben fedeztem fel:

- a) Az intézmény fenntartó református egyház, akár a dunamelléki, akár a nagykőrösi fenntartóra gondolunk, világos, egységes követelményt állított és állít az intézmény felé: a keresztyén értékek és szellemiség egyértelmű képviselését a diákság irányában.
- b) Stabil, négy évtizedig egységesen ható intézményvezetési koncepció érvényesülését. Váczy Ferenc 35 évig tartó igazgatása célirányos, következetes, egységes nevelési hatásrendszert indukált. A tanári kar szinte egyöntetűen képviselte a „Váczy-féle” szellemiséget, így a „Váczy-korszak” gyakorlatilag 1914-1957-ig tartott.
- c) A tanári kar meghatározó szellemiségű tagjainak nézetrendszere a bezárásig (1957-ig) domináns volt. Az „Imre Sándor”-i pedagógiát közvetítő Juhász Béla az utolsó percig, az 1958-as záróvizsga reggeléig kísérte a növendékei útját. Karácsony Sándor társas-lelkületen alapuló, keresztyén szellemiségű, teológiai is alátámasztott, multidiszciplináris rendszerét Seri András osztályfőnök az utolsó osztályának is közvetítette.

3. A kutatási eredmények szerepe a pedagógusképzés mai tartalmi megújításában

A pedagógusképzés mai tartalmi megújításához, elsősorban a tanítóképzés képzési programjának reformjához több üzenetet is nyújthat számunkra az elemzett korszak:

- a) A tanítóképzés egy egységes rendszerű képzési forma, természetesen ma már felsőfokú szinten. Zsolnai József a „Bolognai-folyamat” következtében világosan megfogalmazta, az egységes, 5 éves „MA” szintű pedagógusképzés szükségességét.
- b) Az európai országok közül több helyen is folyamatos volt az interaktív pedagógusképzés. A személyközi, társas-lelkületi bipoláris kapcsolatokat (oktató – hallgató) „emberléptékű” intézményekben, elsősorban kiscsoportos munkaformában lehet működtetni. A holland-magyar „MATRA”-projektben végzett kutatásunk ezt egyértelműen alátámasztotta.

- c) A szellemiség-történeti vizsgálódásaim során bizonyítható volt, hogy egy sajátos arculat megjelenítése szükségszerű a képzők életében. Az alapozó pedagógiák tanításához elengedhetetlenül szükségesek olyan filozófiai, társadalomontológiai, axiológiai, etikai, esztétikai, megismeréstani, episztemológiai, transzcendentológiai törvényszerűségek megállapítása, elfogadása, amelyek a pedagógus számára szakmai stabilitást jelentenek. A nagykőrösi református tanítóképző múltbéli és jelenlegi képzési programja az érintett alaptanok mindegyikét érvényesíteni javasolja.
- d) A magyarországi pedagógusképzés megújításának egyik, talán legsarkalatosabb pontja a gyakorlati képzés. Az antropológiai tudományok az ember megismerésének természetes voltára hívják fel a figyelmet. A „biológiai ember” tanulmányozása során az orvostudomány el sem tudja képzelni a folyamatos „élő” környezetben folyó gyakorlat mellőzését. A fokális szerepű pedagógiák tanulmányozása jórészt csak természetes mivoltában ismerhető meg: rendszerek, szemléletmódok, elemzési szintek. Mindezek közül, mint ahogyan Falus Iván kutatásai is rámutatnak, a tanári, tanítói „nézetrendszer” alakulása elsősorban a gyakorló terepen erősödik fel, vagy gyengül. Ennek értelmében szükségszerűvé válik olyan értékközvetítő, képességfejlesztő gyakorló terek működtetése, amelyekben tanítói gyermektanulmányozó és közvetítő-művészeti tevékenységek kerülnek előtérbe (Lásd Zsolnai József ÉKP rendszerű iskolahálózata).

4. A nagykőrösi tanítóképzés programjának átdolgozása

Dolgozatom feladatának tartottam, hogy a helyi, nagykőrösi tanítóképzés programjának ki- és átdolgozásához is nyújtsak segítséget. Kutatásom jellegéből adódóan, a pedagógia prudencia elvére támaszkodva fogalmaztam meg megállapításokat. A Comenius által már évszázadokkal megfogalmazott panszófikus megközelítéssel, a tudomány „egészét” szemlélve javaslok szempontokat:

- a) A filozófiai alaptanok szempontjából különös jelentőséggel bírhat egy református intézmény esetében a pedagógiai tradíciótan és céltan (teleológia) kezelése. A pedagógiai peratológia (határtan) szempontjából a teológia tudománya koherens közelségbe kerül a pedagógiával. A pedagógiai uziológia szemszögéből azonban szükségszerűvé válik azon lényeges teológiai elemek kiemelése, amelyek elsősorban a gyermekkori nevelést szolgálják.

- b) Társadalomontológiai szempontból a leglényegesebb üzenet a mai emberkép megfogalmazása. Intézményünk küldetése szerint a teológiai antropológiai megközelítés az elsődleges (Karácsony Sándor). A keresztyén szemléletű etnológia, életvilágtan segítik a nevelés egészéről kialakuló nézetrendszert. A korábbi társadalmak értelmezésében különösen segítő hatást tapasztalhatunk a hermeneutika területén. Vigyázni kell azonban a felületes bibliaértelmezések vonatkozásában (pl. a „Bibliában is verik a gyereket”), mert könnyedén pedagógiai patológiához vezetnek.
- c) Az axiológiai, kulturológiai, etikai és esztétikai vonatkozásban a keresztyén szellemiségű nevelés világnézeti (éntudati és világtudati) stabilitást eredményezhet, amely alapján a hallgatók az értékduálók közötti különbségeket kategórikusan kezelik. A hallgatói kérdőívek válaszai alapján ez a célirányos megközelítés pozitívnak mondható. A pluralizmus, a semlegesség értelmezésére, logikai megközelítésére viszont különös hangsúlyt kell fektetni!
- d) Az előző pont utolsó megállapításából is következik a pedagógiai episztemológia helyes kezelése. A dolgozat során többször is bizonyítható volt Juhász Béla ilyen irányú elkötelezettsége. A pedagógiai tudománytörténet és tudományelmélet érvényesítése napjainkban is ezt szolgálja.
- e) A pedagógia inter- és multidiszciplináris kezelése alapos jártasságot igényel a pedagógiai tudomány rendszerezésénél vonatkozásában. Nyomon követhető volt, hogy már a két világháború közti időszakban is a pszichológiai alaposított pedagógia mellett hangsúlyos volt a teológia diszciplináinak is a kezelése, de foglalkoztak egészségügyi, ökonómia, politológiai, jogtani, pönelógiai, lingvisztikai kérdésekkel. A gyakorlati pedagógia során jól elemezhető volt a pedagógiai kreatológia tudatos kezelése. Az évkönyvek és értesítők bizonyítják, hogy a különböző önképző körök a mai értelemben is komoly alapozói voltak a tudományos és művészeti munkának. A kántorképzés kezelése pedagógiai muzikológia szempontjából is kiemelkedő volt (Bartók-Kodály kapcsolat). Multidiszciplinális vizsgálódásaim során viszont kevés kapcsolatot találtam az eugenika, a játékelmélet, a szexológia, a bibliológia, a vizualisztika vonatkozásában. A mai hallgatók viszont különösen is érdeklődnek az új tudományterületek eredményei iránt. Például: társadalomökológia, pedagógiai médiatan, filmológia, humánetológia irányában. Kihalt az érdeklődés viszont a kertészettan, a munkatan, a gazdálkodástan vonatkozásában, pedig ez valamikor kiemelkedő terület volt a képzésben.

Összességében a Nagykőrösi és Dunamelléki Református Tanítóképző Intézet szellemisége a „Váczy”-korszakban a diákságnak maradandó élményeket nyújtott. A különböző időszakokban végzők vallomásai összecsengenek. Az intézet hivatástudatra, önbecsülésre, a társak szeretetére, aktív közéleti szereplésre, nemzettudatra, honszeretetre, igazságosságra és az Isten tiszteletére nevelt.

A nagykőrösi tanítóképzés „Váczy-korszaka” majd félévszázadot megélt, tudatosan felépített rendszer volt. Kutatásaim eredményei nagymértékben igazolják a célirányos, több aspektusból is felépülő rendszerelemek kohézióját. Ez az emberléptékű interaktív, érték- és személyiségközpontú pedagógusképzési rendszer több évtizeden keresztül szolgálta, hasonló felépítésű, szellemiségű társintézményeivel együtt a magyar református tanítóképzés ügyét.

Bizonyítható volt, hogy rendelkezett a pedagógusképzés kritériumaihoz szükséges feltételekkel. Mai nézőpont szerint:

1. Egyetemes, európai szellemiségű volt, mert a keresztyén értékrendszert képviselte, annak érvényesülését a fenntartó fontosnak tartotta, a legmagasabb szinten Ravasz László püspök és Imre Sándor egyházkerületi tanügyi előadói személyében is képviselte, felügyelte.
2. Szellemisége tudományos rendszerre épült. Érvényesítette a teológia, a pszichológia, a filozófia és a pedagógiai kor szerinti eredményeit. Wilhelm Wundt néplélektani rendszerének alapjain társas-lelkületi közösségformálást (Karácsony Sándor és Peter Petersen) végzett. Teológiai szempontból a krisztusi tanokat tanított, a szeretet értékét magasra emelve. (Az egységes tanári kar szellemisége!)
3. A magyar nemzet Trianon utáni gyászos állapotát a lelkületi, érületi nevelés terén jól kezelte. A nemzetnevelés feladatának sikeresen eleget tett (Imre Sándor, Juhász Béla pedagógiája).
4. A növendékeket közéletiségre nevelte, akik két „világégés” után is önbizalommal, magabiztosan álltak az ország romjainak felépítésében. A kultúrát, a művészetet magas szinten kezelték, különösen is kiemelkedő volt az ének-zene tekintetében, a kodályi magaslatok érvényesülésében.
5. A pedagógusi jellemformálás, mai nyelven kompetencia-fejlesztés tekintetében gyakorlatorientált képzés érvényesítettek. Interaktív közvetítőművészetre képezték növendékeiket. A „MATRA”-projekt elemeinek mai kritériumai: önreflexió, önellenőrzés, önértékelés már ekkor érvényesültek a tanítási gyakorlatok menete során. Jól képzett tanárok (Seri András, Nánási Miklós és a többiek) segítették a jellemformáló munkát.

6. A növendékekben pozitív gyermek- és közösségi kép alakulhatott ki. Fontosnak tartották a gyermekből kiindulás elvét, a gyermektanulmányozás (Nagy László) folyamatát, a nevelés céltudatos kezelését.
7. Egyértelműen hittek a nevelés eredményességében, a lemaradók, az „alacsonyabb” néprétegek felemelkedésében, a kistelepülések életképességében. Életre, életerőre, fokozott életképességre neveltek.
8. A végzetek jelentős része a pályán maradt, sokan nagyon egyszerű körülmények között végezték hivatásukat: igazi „lámpásokká” váltak, de többen a magyar szellemi élet vezetőivé lettek: Nagy Sándor, Márton András, Horváth Gedeonné, Mészáros Lajosné, Kardos Pál stb.
9. Az oklevelüket megszerzők az intézményüket, tanáraikat, osztálytársaikat sohasem feledték (osztálytalálkozó)
10. Az itt végzett növendékek képesek voltak a fizikális létén felül is megőrizni és átörökíteni egy olyan szellemiséget, amelynek ma is helye van e sokszínű világban.

Jövőkép: A XXI. század elejére Nagykőrösön kezd újra kialakulni egy olyan pedagógusképzési modell, amely a XX. század derekán szervezetileg, ideológiailag Magyarországon megszűnt.

A Károli Gáspár Református Egyetem Tanítóképző Főiskolai Karának hallgatói a 2006. évi felmérés alapján, olyan mai szellemiségről vallottak, amely több ponton is megegyező az 50-60 évvel ezelőtt végzett prepák véleményével, beállítódásával. Az is észrevehető volt, hogy egy intézmény sajátos arculatát meghatározó szempontok, tényezők, a „rejtett tanterv” elemei több ponton is hasonlóak az 1957-ig működő intézmény közösséget formáló hatásrendszerével.

IRODALOM

1. *A pedagógusképzés tartalmi és szerkezeti fejlesztése*. Projektvezető: Véghelyi Józsefné dr. HEFOP 2005-2007. <http://ppk.elte.hu/pedagogushefop/>
2. *A pedagógusszakma megújításának kihívásai(2005)* Szerk.: Nagy Mária, OM, Budapest
3. *A Nagykőrösi és Dunamelléki Református Tanítóképző-Intézet Értesítői (1927-1948)* Szerk.: Váczy Ferenc
4. *A Nagykőrösi és Dunamelléki Református Tanítóképző-Intézet Évkönyvei (1927-1948)* Szerk.: Váczy Ferenc Nagykőrös
5. *A négyéves „tanító” szak programja (1995)* Szerk.: Bollókné Panyik Ilona, Hunyady Györgyné, Budapest
6. *A Tanítóképző és Liceum évkönyve – 1944-48.* Szerk.: Váczy Ferenc, Nagykőrös
7. *Az alkotó pedagógia tovább(i) él(ete) Pápán(2001)*Főszerkesztő.: Zsolnai József, Pápa
8. Bayer József (1998): *A politikai gondolkodás története*. Osiris Kiadó, Budapest
9. Bavinch: *A keresztyén pedagógia alapelvei(1923)* Ford.: Marton János, Budapest
10. *Biblia (2000)* Kálvin Kiadó, Budapest
11. Bucsay Mihály (1985): *A protestantizmus története Magyarországon 1521-1945.* Gondolat Kiadó, Budapest
12. Csányi Vilmos (1999): *Az emberi természet*. Vince Kiadó, Budapest
13. Donáth Péter (2000): *Amikor a körösi „lámpás”-gyűjtogatók átmeneti lámpaoltásra kényszerültek*. Studia Caroliensia (2000/3.) – Budapest
14. Falus Iván (1996): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
15. *Felvi rangsor 2006.*, főszerkesztő: Fábri György – Educatio Társadalmi Szolgáltató Kht., Budapest
16. Fináczy Ernő (1937): *Elméleti pedagógia*. Budapest
17. Györgyiné Koncz Judit (2005.): *Pályaismeret, pályaorientáció* Károli Egyetemi Kiadó, Budapest
18. *Hegedűs Károly gyűjteménye*, Szigethi Warga János Öregdiákok Szervezete, Nagykőrös

19. Heksch Ágnes (1959): *Imre Sándor nevelélméleti tevékenysége 1919-ig*, Tankönyvkiadó, Budapest
20. Hunyadi Györgyné és Magyarfalvi Lajos (1990): A négyéves tanítóképzés előzményeinek és koncepcióinak vázlata. In: Bollókné Dr. Panyik Ilona (1990) (szerk.): *A magyar tanítóképzés történeti előzményei*. Budapest.
21. Imre Sándor (1912): *Nemzetnevelés*. Budapest.
22. Imre Sándor (1920): *Mi a nemzetnevelés?* Szabad Lyceum, Budapest
23. Imre Sándor (1932): *Népiskolai neveléstan* Studium, Budapest
24. Imre Sándor (1995): *Neveléstan*. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest.
25. *Jubileumi Évkönyv* (2000) Károli Gáspár Református Egyetem Tanítóképző Főiskolai Kar, (szerk.: Fruttus I. Levente), Antológiai Kiadó, Budapest- Nagykőrös
26. *Jubileumi Évkönyv* (2005) Károli Gáspár Református Egyetem Tanítóképző Főiskolai Kar, Szerk.: Nagy István, Budapest-Nagykőrös
27. Juhász Béla (1937): *A református népiskolai nevelés legfőbb kérdései*. Nagykőrös
28. Kálvin János (1986): *Tanítás a keresztyén vallásra*. MRE Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, Budapest
29. Karácsony Sándor (1928): *A csucsai front (Egy tanár és egy osztály története)* Az Erő című folyóirat, Budapest
30. Karácsony Sándor (1938): *A Siccki-banda (A barátkeresés regénye)* Exodus, Budapest
31. Karácsony Sándor (1941): *A magyar világnézet*, Exodus-kiadás, Budapest
32. Karácsony Sándor (1943): *A magyarok Istene*. Budapest
33. Karácsony Sándor (1943): *Magyar nevelés*. Exodus, Budapest
34. Karácsony Sándor (1985): *Magyar észjárás*. Magvető Kiadó, Budapest
35. Karácsony Sándor (1991): *A Hegyi beszéd*. A Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest
36. Karácsony Sándor (1991): *Iffúság és hivatás*. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest
37. Karácsony Sándor (2002): *Ocsúdó magyarság*, Széphalom Könyvműhely
38. Karácsony Sándor (2003): *Magyarság és nevelés*. Válogatott tanulmányok. Áron Kiadó, Budapest

39. Karácsony Sándor (2004): *A magyarok Istene: A vallásos nevelésről*. Széphalmi Könyvműhely, Budapest
40. Kálvin János (1986): *Tanítás a keresztyén vallásra* Budapest
41. Kecskés Pál (1938): *A keresztyén társadalomelmélet alapelvei*. Szent István-Társulat Kiadása, Bp.
42. Kontra György (2003): *Karácsony Sándor, a nagyhírű professzor*, BIP, Budapest
43. Kozma Tamás (1994): *Bevezetés a nevelésszociológiába*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
44. Köte Sándor (1997): *A hazai neveléstudomány tudományelméleti alapkérdései*. Budapest
45. Kron, F.W. (1997): *Pedagógia*. Osiris Kiadó, Budapest
46. Lányi Gusztáv (2000): *Magyarság, protestantizmus, társaslélektan. Hagyomány és megújulás konfliktustana Karácsony Sándor életművében*, Osiris Kiadó, Budapest
47. Menyhay Imre (1998): *Adalékok Káin „esti meséjéhez”* . Akadémiai Kiadó, Budapest
48. Nagy József (2000): *XXI. század és nevelés*. Osiris Kiadó, Budapest
49. Nagy László (1993): *Magyarország Európában*, Honffy Kiadó, Dabas
50. Németh András – Ehrenhard Skiera (1999): *Reformpedagógia és az iskola reformja*, Nemzeti Tankönyvkiadó Rt. Budapest
51. Németh András–Pukánszky Béla (2004): *A pedagógia problémátörténete*, Gondolat Kiadó, Budapest
52. Osváth Ferenc (1939): *A nagykőrös és dunamelléki református tanítóképző intézet története, Az intézet megalapításától a világháborúig (1839-1914)*, Nagykőrös
53. *Pest Megyei Levéltár iratai. PML-NKO VIII. 53-d. Nagykőrös*
54. Petersen, P. (1998): *A Kis Jena-Plan*, Osiris Kiadó, Budapest
55. Pléh Csaba (2000): *A lélektan története*, Osiris Kiadó, Budapest
56. Pukánszky Béla–Németh András (1997): *Neveléstörténet*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
57. *Ráday Levéltár Iratai. RL I-XLVIII/23*. Budapest
58. Riba Magdolna (1990): *A tanítóképzés struktúrájának és tantervének változásai 1951-1980*. In: Bollókné Dr. Panyik Ilona (1990) (szerk.): *A magyar tanítóképzés történeti előzményei*. Budapest.

59. *Riport Ázsóth Gyulával* – moderátor: Benkéné Szigeti Márta, Balatonszárszó, 2006.
60. Romsics Ignác (2000): *Magyarország története a XX. században*, Osiris Kiadó, Budapest
61. Sallai Éva (1996): *Tanulható-e a pedagógusmesterség?* Veszprémi Egyetem Kiadó, Veszprém
62. Sebestyén Gyula (1896): *Elemi iskolai tanító- és tanítóképzésünk fejlődése*. Lampel Kiadó, Budapest
63. *Seri András memoárja (Kéziratok)*
64. Somos Róbert (1999): *Pauler Ákos élete és filozófiája*. Paulus Hungarus-Kairosz Kiadó, Martonvásárhely
65. Szövényi Zsolt (2000): *Újra éledő világi képzőtevékenység az egyházi felsőoktatás intézményeiben* – Studia Caroliensia (2000/3.) – Budapest
66. Weber, Max (1982): *A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme*. Vallásszociológiai írások. Gondolat Kiadó, Budapest
67. Zsolnai Anikó-Józsa Krisztián(2006): *A szociális készségek kritériumorientált fejlesztésének lehetőségei*. Iskolakultúra
68. Zsolnai József(1996): *Bevezetés a pedagógiai gondolkodásba*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
69. Zsolnai József(1996): *A pedagógia új rendszere címszavakban*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
70. Zsolnai József (2006): *A tudomány egésze*, Műszaki Kiadó, Budapest.

<i>A szerző publikációi a disszertáció témakörében:</i>		
1. Az iskolai tevékenységrendszer társadalmi megítélése, a szülők véleménye alapján	Pedagógiai Füzetek, Nagykőrös	1989.
2. Ezzményterror és személyiségfejlesztés az iskolában	Köznevelés	1990.
3. A kis létszámú református tanítóképzők nevelési rendszere	Bölcsezdoktori értekezés – Szeged	1994.
4. A KRE-TFK oktatási, képzési modellje a négy éves tanítóképzésre	Baja	1996.
5. A református tanítóképzők szellemi hatása	Pedagógusképzés Budapest	1996/ 1-2.
6. A nagykőrösi tanítóképzés múltja, jelene és	Óvó- és Tanítóképző Főiskolák	1996.

távlati lehetőségei Tanító- és óvóképző főiskolák az új ezredév küszöbén	tudományos közleményei XXVII. Debrecen	
7. A fenntartói irányítás kérdéseiről Vezetés és tartalmi fejlesztés a közoktatásban	OKKER - Budapest	1997.
8. Az iskola pedagógiai arculata	Köznevelés - Budapest	1997.
9. A nemzeti – keresztyén – humanista értékrend szerinti nevelés	Keresztyén Nevelés – Budapest ETI-Hollandia	1998/ 2.
10. A pedagógia és oktatásügy a harmadik évezred küszöbén	Diaprint Kft. - Budapest	1998.
11. Református Pedagógia	Studia Caroliensia a KRE folyóirata – Bp.	2000/1.
12. Karácsony Sándor pedagógiai nézeteinek érvényesülése és továbbfejlesztése a tanítóképzésben	Óvó- és tanítóképzés az ezredfordulón - Kaposvár	2000.
13. Neveléstani alapkérdések – A lelki szükségletek tökéletesedésének segítése, a moralitáson és a kompetenciafejlesztésen alapuló nevelés	Budapest Eötvös Kiadó	2000.
14. Tantárgypedagógiai kutatások – A lelki szükségleteken és az erkölcsi normarendszereken alapuló neveléstan	Baja, Eötvös József Főiskola	2000.
15. Karácsony Sándor pedagógiai nézeteinek érvényesülése a továbbfejlesztése a nagykorösi tanítóképzésben	Lelkipásztor – Evangélikus Lelkészi Szakfolyóirat - Budapest	2000/7-8.
16. A professzionális nevelés alapja: a nevelési cél és feladatrendszer kettős determinációja	Jubileumi évkönyv 2000 – KRE- TFK, Nagykörös	2000.
17. Karácsony Sándor pedagógiai elveinek érvényesülése	Studia Caroliensia a KRE folyóirata - Budapest	2000/3.
18. A pedagógia: tudomány, gyakorlat és művészet	Keresztyén Nevelés – Budapest ETI-Hollandia	2001/2-3.
19. Az értelem és a nemes érzület együttes fejlesztése	Keresztyén Nevelés, Budapest ETI- Hollandia	2001/6-7.
20. Karácsony Sándor pedagógiai elveinek érvényesülése	Református Egyház - Budapest	2001/10.
21. A társas- lelkiületi együttműködésre és a professzionális nevelésre történő felkészítés a nagykorösi tanítóképzőben	Alternativitás és pedagógusképzés Ped.- továbbképzési Módszertani és Inf. Kp. - Pilisborosjenő	2001.
22. A tiszta értelem, a nemes érzület és a szent akarat együttes fejlesztése	Studia Caroliensia a KRE folyóirata - Budapest	2001/3.
23. Az értelem és a nemes érzület együttes	Teológiai Szemle, Budapest	2002/1.

fejlesztése		
24. Az érzelmi és társas-lelkületi képességek	Kézirat, Nagykőrös	2003.
25. Nevelés-lélektani alapkérdések – Az érzelmi és a társas-lelkületi képességek kiművelése	Budapest, Eötvös József Könyvkiadó	2004.
26. Jubileumi évkönyv – Hallgatói tanulmánykötet. Válogatás Karácsony Sándor életművéből	Károli Gáspár Református Egyetem Tanítóképző Főiskolai kara, Nagykőrös	2005
27. Jubileumi évkönyv –Szakralitás -Közösség-Művészet; Közösségszemlélet–társas nevelés a magyar polgári pedagógiában	Károli Gáspár Református Egyetem Tanítóképző Főiskolai kara, Nagykőrös	2005
28. A pedagógia reformja, alternatív elképzelések a nevelésről	Embertárs; Életadók, IV. évf. 2. sz. Bp.	2006
29. A Nagykőrösi és Dunamelléki Református Tanítóképző Intézet szellemiségének gyökerei és pedagógiai filozófiája Trianontól az 1957. évig bezárólag	Studia Caroliensia, Budapest.	2006
30. Karácsony Sándor nevelésfilozófiája	Református Nevelés, Budapest	2006